

ТЕХНОКРАТИЗМ ЯК ФЕНОМЕН ЗНЕОСОБЛЕНИХ ТА ЗНЕЛЮДНЕНИХ ЗНАНЬ, ЩО ОБ'ЄКТИВУЮТЬСЯ У БУТТІ

Анотація. У статті актуалізована проблема знань у знеособленому і знелюдненому вигляді, якими об'єктивується, деформується та нищиться буття, що постає як вияв технократизму людини. Зроблена інтерпретація дефініції та сутності технократизму в різних формах його виявлення, зокрема, в екстравертній та інтравертній. Акцентовано загрози технократизму для сучасної цивілізації, що супроводжує її науково-технічний прогрес. Обґрунтовано, що ескалація технократизму зумовлюється, перш за все, вигідністю у задоволенні приватних інтересів, оскільки, через можливість знеособленого використання знань в експансії соціального простору, слугує ефективним засобом безкарного здирництва і неправедного збагачення. Доведено, що технократизм у своїй сутності є різновидом цинізму і що він стає нездоланим завдяки праву без моралі, запорукою чого є поєднання бізнесу з політикою та використання держави у приватних і корпоративних цілях.

Ключові слова: людина, буття, світогляд, знання, влада, технократизм, цинізм.

Аннотация. В статье актуализирована проблема знаний в обезличенном и бесчеловечном виде, которыми объективируется, деформируется и уничтожается бытие, что предстает как проявление технократизма человека. Сделана интерпретация дефиниции и сущности технократизма в разных формах его проявления, в частности, в экстравертной и интравертной. Акцентировано угрозы технократизма для современной цивилизации, что сопровождает ее научно-технический прогресс. Обосновано, что эскалация технократизма обуславливается, прежде всего, выгодностью в удовлетворении частных интересов, поскольку, через возможность обезличенного использования знаний в экспансии социального пространства, служит эффективным способом безнаказанного обдирательства и неправедного обогащения. Доказано, что технократизм в своей сущности есть одним из видов цинизма и что он становится непреодолимым благодаря праву без морали, залогом чего есть сочетание бизнеса с политикой и использование государства в частных и корпоративных целях.

Ключевые слова: человек, бытие, мировоззрение, знание, власть, технократизм, цинизм.

Annotation. In the article a актуалізована problem of knowledge is in depersonalized and знелюдненому kind, which will об'єктивується, life which appears as a display of технократизму man becomes deformed and destroyed. The done interpretation of definition and essence of технократизму is in the different forms of his exposure, in particular, in екстравертній and інтравертній. The threats of технократизму are accented for modern civilization which accompanies her scientific and technical progress. Reasonably, that escalation of технократизму is predetermined, foremost, by advantage in satisfaction of private interests, as, through possibility of the depersonalized use of knowledge in expansion of social space, serves as the effective mean of unpunished здирництва and unfair enriching. It is well-proven that технократизм in the essence is the variety of cynicism and that he becomes unovercame due to a right without a moral, by a mortgage what combination of business with a policy and use of the state is at private and corporate aims.

Keywords: man, life, world view, knowledge, power, technokratism, cynicism.

Вища освіта як формально, так і реально легітимізується у суспільстві через знання і завдяки знанням, якими має володіти власник диплому, що засвідчує наявність у нього такої освіти за певним фахом. І скільки б ми не говорили і не розмірковували та не писали про те, що вища освіта як соціальний інститут покликаний, крім знань, прищеплювати в особистість студента багато інших, не менш важливих, складових та властивостей, все це, в кінцевому рахунку, залишається благим побажанням. Воно може бути, в тій чи іншій мірі, реалізованим, а може бути й проігнорованим. Перше нічого формально не додає до легітимного диплому про вищу освіту, а друге не стає реальною перешкодою для його отримання.

Безумовно, можна видавати бажане за дійсне, але це буде, як мінімум, лукавством чи лицемірством, а як максимум, цинізмом, що є антиподом моралі та інших цінностей, які має всотувати у себе особистість студента під час навчання у вищому навчальному закладі. Зрівняння між собою дипломів про вищу освіту, отриманої в денній, вечірній, заочній, а тепер вже, і дистанційній формі навчання красномовно унаочнює таке лукавство. Але й соціокультурне середовище вищих навчальних закладів, яке у найбільшій мірі має сприяти гармонійному розвитку особистості студента денної форми навчання, що не віддалене від ВНЗ у якийсь райцентр, село чи хутір, є доволі проблематичним у виконанні зазначеної місії. Висвітленню дослідження щойно окресленої проблематики сучасної вітчизняної вищої школи присвячена публікація автора «Методологічні суперечності й колізії у вищій освіті як теоретична і суспільно-практична проблема», зроблена у збірнику статей за підсумками попередньої науково-методологічної конференції «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» [3].

У цій публікації автор має мету актуалізувати проблему знань у знеособленому і знелюдненому вигляді, якими об'єктивується буття й якими воно нищиться. Є очевидними як позитивна, так і негативна роль знань. Явно позитивно, що завдяки знанням тобто своїй грамотності людство досягло, за відносно короткий проміжок історичного часу, незнаних, у попередні епохи, рівнів цивілізаційного розвитку. Вочевидь негативним є те, що власне від знань і через знання людству створена потенційна загроза самознищення й, при чому, значно раніше ніж це відведено космічним часом для його можливого перебування на нашій планеті.

Автор не має намірів закликати до анафеми знань і, тим більше, до відмови від них та повернення людини в архаїчні способи життя. Хоча й не виключає посилення як індивідуальної, так і колективної ностальгії серед людей за тими часами, коли людина жила у гармонії із природою й не відала про всі лиха та нещастя від сучасних екологічних проблем, що є безпосередніми наслідками матеріалізації знань або інформації, із якої теж формується доволі потужний кульг, і яка все більше затьмарює свідомість людини.

Знання потребують не стільки сліпого обожнення, як усвідомлення розумом і душею поважного й зваженого використання їх. По суті проблема не в знаннях як таких, самих по собі, а в тих людях, тобто й у кожному з нас, які їх продукують, транслюють, опановують, використовують у своїй життєдіяльності. Тому дуже важливо, щоб у суспільній свідомості людства відбулося таке розмежування між поважним ставленням до знань, самих по собі, як таких, що потенційно корисні для людини, й критично прискіпливим, із позицій власних розуму й душі, звіреного з людською мораллю та совістю, відношенням до знань, які є виявами життєдіяльності людей.

Знання розширюють світоперетворювальні можливості людини, що дозволяє їй збільшити свою свободу в експансії буття за той час, коли вона після свого народження встигає побувати у цьому світі. На тлі збільшення населення землі це неминуче посилює напруження в суспільних відносинах, оскільки розширен-

ня у такий спосіб свободи як кожної зокрема людини, так і людських спільнот, об'єднаних певними інтересами, ущільнює соціальний простір людських соціумів та людства в цілому і цим посилює проблему врегулювання свободи людини.

Звідси має збільшуватись відповідальність людини, яка повинна бути сумірною зростанню можливостей її свободи за рахунок опанованих нею знань. А це означає не що інше, як актуалізацію відповідальності людини за продукування, репродукування та використання нею знань. Принцип «Не нашкодь!» має бути наріжним у всіх життєвих виявах людини, яка володіє знаннями, для того, щоб вони спрямовувались на добро, а не на зло, на продовження життя роду людського, а не на його скорочення, шляхом надмірної експансії буття, за рахунок ще не народжених поколінь людей.

Науково-технічний прогрес все частіше демонструє парадоксальність, коли раціональна діяльність людини призводить до ірраціональних результатів, що не лише руйнують буття людини, а й шкодять їй безпосередньо.

Сучасний цивілізаційний розвиток і, особливо, його результати та їхні наслідки, які почали програмуватись ще в епоху Просвітництва, коли було проголошено справжній наступ на природу для її підкорення з допомогою знань в ім'я потреб людини, вже не полишив вагомих аргументів, якими можна було б виправдати домінування технократичного підходу у світоперетворювальній діяльності людини. Сьогодні осмислення катастрофічних наслідків домінування технократизму у життєдіяльності людства вже є не лише змістом і предметом філософських розмислів окремих вчених та екстраполяційного моделювання ними завтрашнього дня сучасної цивілізації, а стало реаліями буденної свідомості пересічних мешканців планети Земля.

Всього лише за два останні століття інтенсивного, з постійним прискоренням, раціонального науково-технічного опанування природи людина подолала такий шлях, який був їй як істоті розумній невіддладний за сотні тисяч років попередньої еволюції. Саме за цей короткий проміжок часу, який відносно періоду від зародження життя й еволюції всього живого на нашій планеті по день сьогоднішній є по суті миттєвістю, людство досягнуло раніше неосяжні для будь-якої живої істоти, в тому числі й людини, земні простори до таких меж, за якими зримо проглядається безодня Космосу. А в цій безодні, як відомо, місця для життя у його земних вимірах немає. Апокаліпсис, який ще донедавна сприймався як фантасмагоричний образ майбутнього людства, змальований у минулому пророками, в сучасних умовах розвитку цивілізації все більш реально асоціюється з фіналом нестримного технократизму людини в опануванні нею природи.

З історії ми знаємо, що технократичний наступ на природу було започатковано у добу Нового часу під впливом світогляду, який визначально формувався завдяки бурхливому розвитку науки і тим можливостям, які вона відкривала людині у її світоперетворювальній практиці для задоволення власних потреб. В міру прискорення науково-технічного прогресу, що має стійку тенденцію протягом останніх століть, ця практика набула тотального характеру, негативні наслідки якої теж тотальні. Незважаючи на очевидний негативізм і катастрофізм технократизму людини у поводженні з буттям, наша цивілізація поки що не демонструє зменшення пресингу науково-технічного активізму на Природу до тих меж, які б їй дозволяли самовідновлюватись. Вчені це пов'язують з тим, що ми до сих пір перебуваємо під впливом, тобто у полоні новочасового світоглядного простору [2].

Зокрема, В. Лук'янець, досліджуючи зі своїми колегами світоглядний інтрер'єр науки, зазначає, що «вже в середині ХХ ст. новочасовий мегапроект тотальної трансформації світу в склад ресурсів перетворився на джерело глобальних заг-

роз буття людини. Незважаючи на це, природознавство й у наші дні продовжує розгортатися в контексті «технократичного дискурсу». Інтегруючи природничі науки і всі інститути, що діють у межах техногенної цивілізації у своєрідний симбіоз, «технократичний дискурс» блокує всі інші стратегії розвитку цивілізації. Нині цей дискурс, який іменується неологізмом «технонаука», робить мультивекторний і далеко не завжди безпечний вплив на всі сфери життєдіяльності планетарного соціуму, включаючи сферу освіти і культурної комунікації, що формують нашу чуттєвість, мислення, дії.» [2, С. 14].

Технократизм неухильно супроводжує науково-технічний прогрес людства. Цей феномен сучасної цивілізації, яка створила ноосферу й змушена в ній довічно перебувати, усе частіше в різних контекстах згадується, але менше чи зовсім мало адекватно інтерпретується. І в літературі, не лише навчальній, а й у науковій, поняття технократизму тлумачиться спрощено та однобоко. Тому доцільно зробити тлумачення цього підступного й дуже небезпечного явища, яке набуває все більш нищівного розповсюдження в умовах сучасної цивілізації. Це дозволить не лише глибше усвідомити концептуальну сутність цього вияву влади, а й побачити та зрозуміти механізм, що його породжує й розширено відтворює в умовах ноосфери.

Те, що технократизм треба розглядати як вияв влади, не викликає сумнівів. Адже друга частина цього слова в перекладі із грецького *kratos* означає влада [5]. Що стосується першої частини слова, яке в грецькій транскрипції *techné* означає мистецтво, майстерність, то тут немає такого однозначного смислового сприйняття й тлумачення. Більше того, саме в цю першу частину, коли вживається слово технократизм, найчастіше вкладається інший смисл, який не є синонімічним із поняттями мистецтва й майстерності, а навпаки вважається, як певний примітивізм, одновимірність, недосконалість чи недолугість влади та управління.

Тому, щоб глибше усвідомити й зрозуміти сутність технократизму як негативного явища, що породила сучасна цивілізація, доцільно запобігти не до спрощеного управлінського тлумачення цього поняття, а з'ясувати цю проблему з позицій філософії.

Традиційно й суто утилітарно технократизм сприймається як підпорядкування природи, у цілому буття, техніці, яка поставлена на службу людині для задоволення її потреб. Але задоволення потреб однієї людини чи навіть багатьох ще не свідчить про задоволення потреб усіх інших, особливо, тих поколінь землян, які ще не народилися.

Техніка найбільш наочно уособлює в собі уречевлені, тобто об'єктивовані в бутті знання. Людина у своєму підкоренні природи з допомогою техніки та інших об'єктивованих знань так захопилась, що не встигла шахенутись, як сама стала жертвою власного технократизму, що в умовах ноосфери діє як самодостатній і самовідтворюваний механізм. Адже буття, яке зіткнуло й тепер уже постійно гнеться знаннями, до якого належить людина, і якому вона водночас протистоїть як суб'єкт цих знань, власне, і утворюють такий механізм самодетермінованої експлуатації. Насичення знаннями та інформацією соціальної реальності, яке має тенденцію до зростання, опосередковує суспільні зв'язки й робить суб'єкта такої експлуатації безадресним, тобто невидимим, а значить і безвідповідальним, а саму експлуатацію конкретної людини, навпаки, зримою, жорстокою й цинічною.

Поширенню технократизму в значній мірі сприяє некритичне ставлення до ролі знань у житті людства. Для того щоб глибше усвідомити сутність цієї надзвичайно актуальної проблеми сучасної цивілізації, спробуємо дати відповідь на такі питання: «Яких знань? Хто скористається знаннями? Заради чого

будуть використані знання?». Не повинно викликати заперечення те, що ми, прагнучи дати відповіді на поставлені питання, маємо розглядати й розрізняти знання в потенційності, процесуальності та реальності.

За звичай, ми звикли сприймати й оцінювати знання як самоцінність у їхній потенційності, причому, спрямованій виключно на благо. Те, що знання мають потенційну силу руйнації, творення зла, а не добра, навмисно чи рефлекторно витісняється з нашої свідомості, що можна розцінювати за З.Фрейдом, як своєрідний прояв психологічного захисту від неприємних переживань і думок. Саме таке зміщення акцентів в інтерпретації знань як потенційного блага-самоцінності є очевидним у пропагуванні суспільства знань.

Але ж не можна знехтувати тим, що потенційність знань, як можливість використання їх для творення добра, може залишитись незатребуваною в суспільстві й не використаною в процесуальності, яка в кінцевому рахунку легітимізується в соціальній реальності. Тоді замість очікуваного від знань блага в бутті буде проявлятися дещо протилежне. Зрозуміло, що в цьому знання самі по собі не винні, а причина в людині, яка їх використовує чи ставить собі на службу для задоволення якихось своїх потреб, інтересів, амбіцій чи забаганок. Масштаби об'єктивації знань у соціальному бутті залежать від можливостей суб'єкта, який ставить їх собі на службу, впливати на соціальний простір. Влада дає найбільші можливості для такого впливу. Тому від суб'єктів влади визначально залежить, які знання будуть затребувані та заради чого, тобто для досягнення яких цілей вони будуть використані.

Викладене вище дає підстави інтерпретувати технократизм у загальному вигляді, як підпорядкування людини об'єктивованим у реальності знанням, що виступають у відношенні до неї знеособленим засобом пригнічення та експлуатації.

Тому технократизм, з огляду на те, яким чином від нього страждає сучасна цивілізація, слід розглядати не в звуженому, а широкому розумінні, як феномен знеособлених та знелюднених знань, що об'єктивуються в бутті.

Знеособленість, тобто безадресність суб'єкта, який є визначальним у тому, щоб об'єктивація знань відбулась саме так, а не інакше, дозволяє цьому суб'єкту уникнути персональної відповідальності за негативні наслідки такого застосування цих знань, критерієм чого є вчинене зло, нанесена буттю чи заподіяна іншій людині шкода. Знеособленість має й інший вимір, що повернутий у сторону об'єкта, коли суб'єкт, який застосовує знання у своїх інтересах, не бачить і не знає конкретно того, хто від нього в результаті цього постраждає зараз, чи в майбутньому.

Критерієм знелюдності знань, які об'єктивуються в бутті, є негативні наслідки їхнього застосування. Адже, з одного боку, людина, яка запобігає до знань у своїх цілях у такий спосіб, вчиняє не по-людські, тобто не виявляє людськості. А із другого боку, коли в бутті, куди спрямовується застосування знань, усвідомлено нехтується інша людина, яка страждає чи терпить збитки від об'єктивованих у такий спосіб знань у дійсності, це дозволяє їх уважати також нелюдськими, оскільки такі знання викреслюють людину з реальності, що ними твориться.

Парадокс і трагедія сучасної цивілізації полягає у тому, що технократизм дуже вигідний у задоволенні приватних інтересів, оскільки завдяки йому як засобу знеособлення знань, що ставляться на службу власній вигоді, можна уникнути відповідальності за заподіяне зло. У цьому власне й полягає механізм ескалації технократизму на буття, у якому людина дедалі стає все більш безпомічною, не дивлячись на розуміння нею того, від чого їй доводиться страждати. Але егоїзм людини на локальному рівні досягнення власної вигоди, не дозволяє їй піднятися до рівня не лише усвідомлення, а головне, до реальної

відповідальності за свої дії в планетарному масштабі.

Оскільки технократизм у підкоренні природи в ім'я людини й для блага людини обернувся проти неї бумерангом, що в умовах ноосфери сприймається як беззаперечний факт, це актуалізує, як ніколи раніше, критерії людськості щодо процесуальності знань, які об'єктивуються в бутті й не повинні викреслювати з нього людину як Іншого у відношенні до суб'єкта об'єктивації цих знань. Технократизм логічно розглядати в екстравертній та інтравертній формах. На наш погляд, таке розведення чи то класифікація мають як науковий, так і практичний сенс.

Під екстравертним технократизмом ми сприймаємо знання, спрямовані в зовнішній світ, тобто в їхній процесуальності й об'єктивованій реальності, коли нехтується буття, перш за все, у людських вимірах як безпосередніх, так і опосередкованих у просторі та часі. До різновидів цього технократизму можна також віднести будь-яке формальне застосування знань без урахування реалій ситуації, у якій вони об'єктивуються. Такий технократизм зримий, очевидний своїми наслідками й результатами в бутті конкретної людини. Але не завжди є зримим суб'єкт екстравертного технократизму, що є об'єктивною передумовою як персональної, так і суспільної безвідповідальності та множення цього феномену сучасною цивілізаційною людською спільнотою.

Інтравертний технократизм спрямований у внутрішній світ людини, у її свідомість задля утвердження віри в знання як потенційного та можливого блага безвідносно суб'єкта об'єктивації знань у буття. Є очевидними принципові відмінності між екстравертним та інтравертним технократизмом, що підтверджує необхідність та правомірність їх розведення в окремі поняття.

Екстравертним технократизм легітимізується через процесуальність і реальність, тобто об'єктивацію знань у бутті, де людина, яка не є суб'єктом технократичного життєвого вияву, але потрапляє під його вплив, знаходиться в ролі об'єкта, що в даному контексті означає, як вимушеної та пасивної жертви. Тоді як інтравертний технократизм плекає й культивує у свідомості людини віру в самоцінність, самодостатність, навіть всесильність знань у їхній потенційності, що та має сприйняти як благо через власний вибір. А коли така віра вселяється, це стає надбанням світогляду, який виштовхує на периферію свідомості сприйняття й розуміння проблеми людини як суб'єкта потенційності, процесуальності й реальності знань. Звідси стає очевидним, що такий світогляд як результат інтравертного технократизму нездатний нейтралізувати екстравертний технократизм, який мотивований потребами та інтересами людини, а навпаки, може резонувати й посилювати його. Що власне й підтверджує науково-технічний активізм сучасної цивілізації за останні століття.

От і виходить, що проблема суспільних негараздів не у відсутності тих чи інших знань, які необхідні для їхнього подолання, а в суб'єктах, які ставлять собі на службу ті чи інші знання і значимо впливають на об'єктивацію соціального буття у контексті якого перебувають інші люди, що позбавлені можливості адекватно протистояти негативним наслідкам застосування цих знань і стають їх вимушеними жертвами. Вигода від можливостей експансії соціального простору затьмарює свідомість людини, витискує з її єства совість, відповідальність за долю інших людей та буття в цілому, а також інші добродетності, штовхає її на нехтування і попрання суспільної моралі та інших важливих норм, на яких базуються суспільні відносини. А без влаштування нормальних суспільних відносин та їхньої оптимізації годі сподіватись на цивілізований суспільний розвиток, без якого майбутнє такого соціуму стає примарним, невизначеним та непевним, оскільки всі, хто в ньому перебуває, стають заручниками свавілля.

Якби гармонізація та оптимізація суспільних відносин залежала від суми та якості знань, які невпинно і з прискоренням продукує людство, воно б мало вже давно здолати ті суспільні негаразди, кількість і масштаби яких чомусь не зменшуються, а весь час зростають. Не дивлячись на цю очевидність, ілюзія в силу знань перманентно культивується і підживлюється перспективами розвитку науки і тими обріями, які вона весь час відкриває у пізнанні незвіданого. На зорі науково-технічного прогресу ці сподівання пов'язувались з паровою машиною і залізницею, потім - з електрикою та авіацією, пізніше - з атомною енергетикою, хімією та кібернетикою. Нині сучасна цивілізація переживає бум інформатизації та біотехнологій. Завтрашній день пов'язаний з очікуванням «манної небесної», яку мають принести нано-, піко-, пемтотехнології та одним махом розрішити всі проблеми, від яких потерпає сучасне людство.

А суспільні реалії нашого життя демонструють інші тенденції, які вражають своєю жорстокою парадоксальністю. Виявляється, що сучасні знання несуть благо не всім, а лише тим, хто має можливість поставити їх собі на службу. Ті ж знання, які б мали принести благо й іншим, тобто широкому загалу громадян, які ототожнюються з народом, залишаються незатребуваними суб'єктами, що реально впливають на об'єктивацію соціального буття, оскільки це їм персонально не вигідно. Категоричність цієї тези підтверджують новітні результати суспільного розвитку сучасного українського соціуму, в якому є очевидним та беззаперечним застосування технократизму як одного з основних засобів безкарного здирництва та несправедливого збагачення.

Щоб переконатись, яким безкарним в сенсі персональної відповідальності, а звідси і нездоланим для людства є технократизм, достатньо поглянути на гірку долю українського села, від якої воно потерпає на рубежі третього тисячоліття¹. Без перебільшень можна назвати цю долю трагічною. Беззаперечним підтвердженням того, що наше село стало жертвою технократизму як засобу задоволення приватних інтересів, є відсутність саме персональної відповідальності за це зло. І дійсно, кого можна сьогодні притягти до такої відповідальності за тотальну руйнацію українського села, яка відбулася у мирний час швидше, ніж би це могло бути в умовах війни, в тих селах, що не потрапляють під артобстріл чи бомбардування.

Минуло сімдесят років після голодомору, що був штучно влаштований в українських селах. Не дивлячись на таку значну віддаленість у часі, сьогодні ми можемо відшукати в архівах документи і знайти тих, кого можна персонально звинуватити у скоєному. І це при тому, що попередній режим ретельно приховував будь-які прямі свідчення цього свого страшного злочину проти нашого народу.

Зрозуміло, що фізичне знищення ні в чому не винних людей є злочином, який не можна виправдати будь-якими мотивами і цілями. А коли ж у нас наступить усвідомлення відповідальності за соціальне нищення людей і соціальний канібалізм, які дедалі більше стають пересічним явищем сучасного українського соціуму? Адже наші селяни скинуті у соціальне небуття як суспільний баласт, що заважає ефективному й прибутковому сільськогосподарському виробництву та аграрному бізнесу, які сьогодні забезпечуються самими новітніми технологіями як результатом об'єктивації сучасних знань у нашому соціальному бутті.

У 1990 році, як свідчить офіційна статистика², у нашій сільській місцевості проживало близько 8 мільйонів працездатного населення, серед яких приблизно 5 мільйонів

¹Соціально-філософський аналіз цієї надзвичайно гострої і болючої проблеми сучасного українського соціуму висвітлено автором в окремому науковому виданні: Рябенко В. І. Технократизм і доля українського села: Занепад сучасного села як системна криза українського соціуму: Соц.-філос. аналіз проблеми. К.: Знання України, 2006. - 76 с.

²Народне господарство Української РСР у 1990 році: Статистичний щорічник. - Мін-еос-ти-ки УССР: відп. за вип. 8.В. Савченко. - К.: Техніка, 1991. - С. 20, 28

працювало в сільськогосподарському виробництві, а 3 мільйони - на підприємствах місцевої промисловості та в містах, поряд з якими вони проживали [1, С. 20,28]. А в 2007 році середньорічна чисельність працівників, задіяних у товарному сільськогосподарському виробництві вже складала 868 тисяч³ у той час, як чисельність працездатного населення була понад 6 мільйонів осіб⁴ [7, С. 386, С. 368]. У перспективі для високо технологічного сільського господарства потрібно буде не більше півмільйона працівників. Промисловість, окрім підприємств галузі лісового господарства, у сільській місцевості тотально зруйнована.

Ось і вийшло, що сьогодні мільйони українських селян реально викинуті на узбіччя суспільного розвитку, набули статус безпросвітних маргіналів і доживають у своїх селах мов індіанські племена в резерваціях. А ті, хто здатні до праці та не захотіли миритись з таким соціальним положенням, розбрелись по білому світу в пошуках кращої долі. Хтось подався на заробітки в столицю та інші міста й місцевості України, але дуже багато працюючих і метикуватих українських селян опинились за кордоном. Ціною таких, віддалених від рідних домівок, заробітків стали розбиті та зруйновані сім'ї, покинуті без материнської ласки й батьківської опіки діти, які за живих батьків набули статус соціальних сиріт.

Кожен, хто сьогодні став заможним за рахунок українського села, якщо йому висунути звинувачення в руйнації цього ж села, розведе руками й скаже, мовляв, усе робилось в межах чинного законодавства, моя хата скраю і я нічого не знаю, нікого персонально не грабував. Правда, дехто при цьому може знітитись чи потупити очі. Але ж знайдуться й такі, що почнуть розказувати про верховенство законів, а не моралі, у світі, який сповідує індивідуалізм та свободу й захищає приватну власність безвідносно того, у який спосіб вона роздобута та здобувається. Це і є конкретний образ сучасного цивілізаційного технократизму з нашим національним лицем, яке здатне при цьому ще й нахабно та цинічно посміхатись.

Технократизм захищає того, хто коїть зло, оскільки опосередковує дії й не дозволяє його схопити за руку й притягти до відповідальності, але він залишає після себе беззаперечні докази й свідчення скоєного, тобто свої нелюдські результати. А цього в історії народу не приховаєш і не викреслиш. Трагічною долею українського села, що спіткала його в умовах державної незалежності народу, який у ньому зберіг своє єство й вийшов із його лона, унаочнюється шлях, що веде людство до самознищення, якщо воно не буде здатним подолати технократизм як один із найлегших і найнесправедливіших засобів досягнення власної вигоди в умовах ноосфери. А нездоланим технократизм стає завдяки законам без моралі.

Доки політика буде приваблювати як самий прибутковий бізнес, мораль буде видавлюватись пресом цинічного права, коли громадяни в такому суспільстві змушені навіть не сіре, а очевидне чорне вважати за чисто біле й навпаки. Лише тому, що так прописано в чинних законах і комусь це персонально вигідно. У суворій відповідності до виписаних законів дурні можуть видавати себе за розумних, а насправді розумних своїх співгромадян сприймати як своїх антиподів. Коли людський соціум випадає з лона моралі, він приречений летіти в безодню цинізму.

Отже, є очевидним, що знання про те, яким чином найліпше влаштувати суспільні відносини та оптимізувати суспільний розвиток соціуму на засадах моралі, праведності, справедливості та інших загальнолюдських цінностей, не можуть виступати реальним чинником об'єктивації соціального буття, якщо

Статистичний щорічник України за 2007 рік /Державний комітет статистики України: за редакції, Осауценка О.Г., відповід. за вил. Забродський П.П - К: 708 «Видавництво «Консультант», 2008. - С 386 (табл. 17.28.)

³Там же - С. 368 (табл. 17.2.).

вони не затребувані реальними суб'єктами, які визначально впливають на цю об'єктивацію. Тому віру в силу знань, якими має наповнюватись та зміцнюватись суспільство, безвідносно суб'єкта знань, тобто самої людини, та суспільних відносин, від яких безпосередньо залежить - на добро чи зло спрямована ця сила, логічно розглядати як вияв світоглядного технократизму. Така сліпа, тобто без застережень на вказані вище визначальні чинники, віра в знання тожжна сцієнтизму. Звідси, суспільство знань, в яке треба вірити як виключне благо, сприймається метаморфозою сцієнтизму технократичного штабу, що є ознакою спрощеності, а значить і примітивізму такої віри.

Егоїзм, воля до влади людини весь час штовхають її до експансії соціального простору через пригнічення, експлуатацію інших людей та витіснення з нього зайвих людей. Знання в процесуальності все більше слугують цьому основним інструментом. Є очевидним, що проблему олюднення знань слід вирішувати через збалансування свободи людини адекватною відповідальністю. А це залежить від суспільних відносин, в яких діє суб'єкт знань. Звідси логічно слідує висновок, що не знаннями визначається якість суспільства, а навпаки, суспільство визначально впливає на якість знань, а головне, їхню затребуваність та спрямованість у вимірах добра і зла в об'єктивації соціального буття як реальності.

В міру затребуваності суспільством здобутків науки і того, що вигідно репрезентувати в соціальній дійсності під знаком науки, істина як самоціль чи вища мета науки відходить на другорядний план і перестає бути універсальною цінністю світогляду вчених та інтегральним критерієм корпоративної культури наукових співтовариств. Зрощення науки з політикою, бізнесом, виробництвом перетворило її в утилітарний засіб задоволення потреб, експансію соціального простору в угоду чийось приватних особистих чи корпоративних інтересів. За таких умов наука стає все більш спекулятивною, а істина і правда як продукт справжньої науки не завжди є вигідними для суб'єктів, що експлуатують науку і вчених у своїх приватних інтересах. Залежність вчених від влади, політики й суспільства спонукає їх до конформізму й зради істині та правді, особливо про соціальну дійсність.

Звідси актуалізується проблема надзвичайної відповідальності суб'єктів, які, використовуючи знання, мають змогу об'єктивувати соціальну дійсність сучасного українського соціуму. Особливо значимими, як підтвердив дев'ятнадцятирічний досвід державної незалежності України, є юридичні знання, якими розбудовується наш правовий простір, від чого залежить запровадження соціальної справедливості й збереження невідчужуваних прав у всіх громадян соціуму.

Сучасність українського соціуму, тепер уже в умовах новітньої державної незалежності, в черговий раз унаочнила й зафіксувала, якою страшною й нещадною соціальною зброєю є знання в умовах ноосфери, коли вони стають на службу задоволення інтересів, які нехтують і перекреслюють мораль як саморегулятив суспільних відносин, право як міру свободи й відповідальності та справедливості у суспільстві.

Пошук, висвітлення можливих шляхів позитивного вирішення зазначеної проблеми з кожним роком набуватиме все більшої актуальності. Цим змушені будуть довічно перейматись не тільки керівники держав, політики, вчені, а й пересічні громадяни. Адже земний простір наскільки ущільнився людською спільнотою не скільки через суттєвий приріст чисельності населення, як, у більшій мірі, через матеріалізацію знань, що локальне нелюдяне, нелюдське використання знань у своїй життєдіяльності будь-яким землянином зачіпає вже зараз життєвий простір інших мешканців землі. І не лише людей, а й їхніх братів менших і все суще у бутті людини. Зрозуміло, що життєвий простір людства має стійку тенденцію до ще більшого ущільнення. І проблеми гармонізації співжиття людей на планеті Земля

у зв'язку з цим будуть лише загострюватись, а не послаблюватись.

Тому, введення табу на використання знань, що загрожують буттю людини, мають стати нормами моралі сучасного й майбутнього людства, які відповідно повинні захищатись у чинному правовому просторі. Відповідальність за користування знаннями має бути превентивною у відношенні до свободи людини в цьому відношенні, оскільки, раніше чи пізніше, може наступити такий момент, коли після вчиненого з допомогою знань не буде ні винуватця, ні того, хто мав би притягувати його до відповідальності.

Людство в процесі свого цивілізаційного розвитку, створивши ноосферу та ввійшовши в епоху знань, для того, щоб зберегти статус-кво в ній і не бути відкинутим до своїх витоків або взагалі не довести себе до самознищення та підтримувати поступальні тенденції у своєму прогресі, змушене постійно вирішувати двоєдину проблему олюднення знань, а саме: у їхньому відтворенні через свідомість кожної зокрема людини, що народжується, і використанні цих відтворених оживлених знань у всіх життєвих виявах людини без шкоди для неї у всіх поколіннях можливого космічного часу, що відведений у Всесвіті для життя людства. При цьому, друге є пріоритетом по відношенню до першого, що має означати і передбачати певні обмеження аж до введення мораторію і, навіть, табу на продукування нових і відтворення вже напрацьованих знань, якщо людство буде безсилим у користуванні ними без шкоди і загрози самознищення.

Ця проблема має займати чільне місце серед тих задач, на вирішення яких спрямовані процеси глобалізації, що є теж одним з характерних виявів сучасного цивілізаційного розвитку людства.

Цим мають опікуватись вчені як основні конструктори витвору сукупної науково-технічної діяльності людей, що актуалізує, як ніколи раніше, етику науки й етичний кодекс науковця.

У зазначеному сенсі є актуальними перегляд і внесення необхідних коректив у місію вищої освіти як соціального інституту і процесу, що оживлюють знання в кожному новому поколінні людей і дають їм можливість здійснювати подальший науково-технічний прогрес. Адже, як показує здійснена у цій публікації актуалізація проблеми технократизму, суто утилітарне відношення до знань, що традиційно легітимізує вищу освіту, ще в лоні вищої школи закладає каркас технократичного світогляду у власників дипломів про вищу освіту.

Література

1 Народне господарство Української РСР у 1990 році: Статистичний щорічник. - Мін-во ст-ки УССР: відп. за вип. В.В. Савченко. - К.: Техніка, 1991. - 496 с.

2. Лук'янець В.С., Кравченко О.М., Озадовська Л.В. та ін. Світоглядні імплікації науки. -

К.: Вид. ПАРАПАН, 2004. - 408 с.

3. Рябенко В. І. Методологічні суперечності й колізії у вищій освіті як теоретична

і суспільно-практична проблема. Вища освіта України №3 (додаток 1). - 2009. - Тематичний випуск "Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології" - К.: Гчозис,

2009. С. 59-64.

4. Рябенко В.І. Технократизм і доля українського села: Занепад сучасного села як системна криза українського соціуму: Соц.-філос. аналіз проблеми. К: Знання України, 2006. - 76 с.

5. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад.